

Urszula Anna Wojtasik

Biblioteka elektroniczna przyszłości – optymalny model organizowania dostępu do książek elektronicznych

Forum Bibliotek Medycznych 7/2 (14), 205-214

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Mgr inż. Urszula Anna Wojtasik
Wrocław – PWr.

BIBLIOTEKA ELEKTRONICZNA PRZYSZŁOŚCI – OPTYMALNY MODEL ORGANIZOWANIA DOSTĘPU DO KSIĄŻEK ELEKTRONICZNYCH

Abstract

The purpose of this paper is an attempt to answer the question which model for organizing access to commercial e-book services seems to be the best after ten years experience in the Center for Scientific and Technical Information at the Wrocław University of Technology (previous Main Library). Different models used at Wrocław University of Technology and their advantages and disadvantages will be presented. Examples of solutions in the libraries in the world will be discussed.

Streszczenie

Celem artykułu jest zastanowienie się, jaki model organizowania dostępu do komercyjnych serwisów książek elektronicznych wydaje się najlepszy po dziesięciu latach doświadczeń w Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej (dawnej Bibliotece Głównej). Przedstawione zostaną różne modele, które stosowano na Politechnice Wrocławskiej oraz ich zalety oraz wady. Zostaną omówione także propozycje innych akademickich bibliotek na świecie.

I. Wstęp

W dynamicznie zmieniającym się świecie, w którym narasta lawinowo oferta różnorodnych źródeł elektronicznych, konieczne stało się nowe podejście do kupowania i udostępniania książek, które od wielu lat oferowane są bibliotekom także w formie elektronicznej. Wieloletnie doświadczenia bibliotek i innych instytucji pozwalają już na wypracowywanie nowych sposobów organizowania dostępu do tych serwisów oraz biznesowych modeli współpracy z wydawcami i dostawcami tych nowoczesnych platform. Poniżej zostanie podjęta próba zastanowienia się, jak najlepiej kupować i udostępniać e-książki oraz w jakim kierunku powinny rozwijać swoje usługi instytucje oferujące użytkownikom dostęp do tych coraz bardziej popularnych serwisów.

II. Przegląd modeli dostępu do e-książek w Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo Technicznej na Politechnice Wrocławskiej¹.

Obecnie Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo Technicznej na Politechnice Wrocławskiej (CWINT) oferuje użytkownikom zakupione i prenumerowane zasoby e-książek na następujących platformach:

- SpringerLink
- Safari
- Knovel
- Ibuk Libra
- Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology
- MyiLibrary
- Wiley Online Library
- Ebrary
- EBSCO
- ACM, ASTM, IEEE, RSC²

Pierwsze e-książki zostały zakupione przez CWINT w 2004 r³. Następne były nabywane w kolejnych latach, a wraz z nimi zarówno bibliotekarze jak i użytkownicy wzbogacali swoje doświadczenia w korzystaniu z nowych platform. Najdłużej prenumerowane serwisy, takie jak Safari, czy Knovel zmieniły się w ciągu wielu lat⁴, zwiększyły wielokrotnie swoją zawartość oraz poszerzyły ofertę narzędzi pomagających w korzystaniu z platformy. Wymienione wyżej bazy różnią się nie tylko treścią, ale także biznesowymi modelami zakupu, których specyfikę opisywano już wcześniej⁵. Najogólniej można je podzielić na pakiety oraz pojedynczo kupowane tytuły. Serwisy o charakterze pakietów to: SpringerLink, Knovel, Ibuk Libra. Pojedyncze tytuły zostały zakupione na platformach: Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology, MyiLibrary, Wi-

¹ 1 stycznia 2014 r. zostało utworzone Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, w którego skład weszła m.in. dawna Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo Technicznej Politechniki Wrocławskiej

² Tytuły zawarte w innych niż książkowe bazach: Association for Computing Machinery (ACM), American Society for Testing and Materials (ASTM), Institute of Electrical and Electronic Engineers (IEEE), Royal Society of Chemistry (RSC)

³ Urszula Wojtasik: Satysfakcja użytkownika z korzystania z komercyjnych serwisów zagranicznych książek elektronicznych / Urszula Anna Wojtasik. W: Tradycja i nowoczesność w bibliotece naukowej XXI wieku / red. nauk. Aneta Januszko-Szakiel. Kraków : Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne - Oficyna Wydawnicza AFM 2012 s. 211-219

⁴ Urszula Wojtasik: Pięć lat doświadczeń z książkami elektronicznymi-dojrzałe spojrzenie. III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy / red. Henryk Szarski, Danuta Dudziak. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej 2011.s. 301-309 W: Z Problemów Naukowych Wrocławia T.10 [dostęp 2 IX 2014] http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=12277&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=

⁵ Ibidem

ley Online Library, Ebrary, EBSCO. Zupełnie innym modelem biznesowym jest Safari⁶ i zostanie on omówiony osobno poniżej. Serwisy pakietowe udostępniane na stronie www CWINT mają wysoką jakość i cieszą się dużym zainteresowaniem użytkowników, potwierdzonym opiniami oraz wysokimi statystykami wykorzystania⁷. Takie bazy jak np. Knovel i Safari znajdujemy na stronie Massachusetts Institute of Technology (MIT)⁸ lub Technische Universitat Delft⁹. Jednakże doświadczenia z pakietami pokazują, że nie są to najchętniej akceptowane modele zakupu przez uczelnie. W maju 2014 przeprowadzono w CWINT na Politechnice Wrocławskiej test bazy EBSCO Academic Collection umieszczonej na platformie EBSCOhost. Jest to wielodziedzinowa kolekcja zawierająca blisko 122 tys. e-książek. Porównano, ile książek wybranych w wersji drukowanej i zakupionych na konkretne życzenie użytkowników w 2013 r. znalazło się na testowanej platformie. Wynik badania pokazano w Tab.1. Okazuje się, że na tak wielkiej platformie e-książek znaleziono tylko 1,7% pożądaných tytułów. Trzeba jednak podkreślić, że pomimo braku konkretnych tytułów czytelnik w wyniku wyszukiwania nie został bez odpowiedzi na zadane pytanie. W wynikach ukazywały się różne rozdziały innych książek o odpowiadającej zapytaniom tematyce.

E. Kopyś zauważa¹⁰, że chętnie sprzedawane przez dostawców pakiety zawierają zarówno książki bardzo poszukiwane przez użytkowników, jak też pozycje o niższej i mniej pożądanej wartości czytelniczej. Możliwość kupowania pojedynczych tytułów wydaje się lepsza od pakietów, jednak też ma swoje wady. Ponieważ pojedyncze tytuły uczelnia przeważnie kupuje na własność i są one umieszczone na odległych obcych serwerach należy podpisać umowę po to, by zabezpieczyć (obustronnie) swoje interesy. Zrozumiałe, że postępowanie takie zazwyczaj trwa jakiś czas, a czytelnik długo czeka na pozycję, którą wskazał do zakupu.

Wydaje się, że po dziesięciu latach doświadczeń z e-książkami bardzo dobrze sprawdza się biznesowy model Safari. Przypomnijmy, jak funkcjonuje Safari¹¹. Jest

⁶ Op. Cit.: Urszula Wojtasik: Satysfakcja użytkownika z korzystania z komercyjnych serwisów zagranicznych książek elektronicznych

⁷ Op. Cit.: Urszula Wojtasik: Pięć lat doświadczeń z książkami elektronicznymi – dojrzałe spojrzenie

⁸ http://library.mit.edu/F/Y53NUXB1Q7B73H9IJEP5F5LV7BNJDTPVEK66K78TBHAQ8N4HY-13259?func=find-b-0&local_base=ELECRS [dostęp 22 VIII 2014]

⁹ Zofia Brinkam Dzwig: Innovative collection development for e-books at the TU Delft Library. W: Information Services & Use 33(2013) 37-39 [dostęp 28 VIII 2014] <http://iospress.metapress.com/content/j5m156666351l681/fulltext.html>

¹⁰ Elżbieta Kopyś: Zakup sterowany popytem (Patron Driven Acquisition) jako model nabywania przez biblioteki książek elektronicznych na miarę XXI wieku. W: Biblioteka akademicka. Infrastruktura – uczelnia – otoczenie, Gliwice, 24-25 października 2013 r. / pod red. Moniki Odlanickiej-Poczobutt i Krzysztofa Ziolo. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej. Gliwice 2014 s. 223-236; *Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej* Nr 3 [dostęp 28 VIII 2014] <http://delibra.bg.polsl.pl/dlibra/doccontent?id=18108>

¹¹ Op.Cit.: Urszula Wojtasik: Satysfakcja użytkownika z korzystania z komercyjnych serwisów zagranicznych książek elektronicznych

Zakup książek zagranicznych w 2013 r. w wersji drukowanej (liczba woluminów)	502
Obecność tytułów w serwisie EBSCO Academic Collection (liczba woluminów)	9
Wynik	1,7%

Tab.1. Obecność zagranicznych książek kupionych dla CWINT w 2013 r.
na platformie EBSCO Academic Collection

to wielka wypożyczalnia, z której użytkownicy mogą wybierać na podstawie dostępu „preview” interesującą pozycję. Po przesłaniu maila do administratora bazy bardzo szybko (w tym samym dniu) jest ona udostępniana czytelnikowi w pełnej treści. Najbardziej atrakcyjna jest tu cecha natychmiastowości. Użytkownik otrzymuje książkę, którą sam sobie wybrał do czytania w momencie, gdy jest nią zainteresowany.

III. Propozycje rozwiązań na świecie

Ostatnio liczne uczelnie na świecie testują i wdrażają nowy model biznesowy organizacji dostępu do e-książek zwany Patron Driven Acquisition (PDA) nazywany też zakupem sterowanym popytem¹². Według Online Dictionary for Library and Information Science¹³ PDA to model zakupu e-książek, po raz pierwszy wprowadzony przez Net Library, w którym selekcji tytułów do zakupu dokonują sami użytkownicy. Współpracując z dostawcami, bibliotekarze opracowują profil zapotrzebowań literaturowych uczelni oparty na różnych kryteriach, takich jak np. dziedzina, stopień naukowości, data publikacji itp. Tytuły książek, które pasują do profilu ładowane są do katalogu komputerowego za pomocą rekordów MARC. Jeżeli konkretna książka zainteresuje czytelnika i jest otwarta ustaloną z góry liczbę razy następuje jej automatyczny zakup. Istnieje wiele wariantów PDA, m.in. oferowane przez Ingram’s MyiLibrary oraz EbooksLibrary (EBL).

Dla przykładu, TU Delft Library (Delft University of Technology Library) opracowała własne, bardzo ciekawe i unikatowe rozwiązanie, łączące tradycyjne sposoby gromadzenia książek papierowych oparte na systemie biblioteczny dziedzinowych z nowoczesnym PDA dla książek elektronicznych¹⁴. TU Delft Library jest Narodową

¹² Op.Cit: Elżbieta Kopyś: Zakup sterowany popytem (Patron Driven Acquisition) jako model nabywania przez biblioteki książek elektronicznych na miarę XXI wieku

¹³ Online Dictionary for Library and Information Science [dostęp 20 VIII 2014]; http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx

¹⁴ Op.Cit: Zofia Brinkman Dzwig: Innovative collection development for the e-books at the TU Delft Library

Techniczną Biblioteką w Holandii. Ten wyjątkowy status oznacza, że kolekcja książek nie tylko powinna być kompletna i aktualna, ale także ma stanowić atrakcyjną usługę serwowaną nie tylko dla studentów i pracowników naukowych uczelni, ale także dla całego środowiska zewnętrznego.

W latach 90-tych, w czasach książek drukowanych TU Delft Library opracowała system gromadzenia nazwany „approval plans” wspólnie z dostawcą Blackwell Services. „Approval plan” jest zestawem profili regulującym, które książki są automatycznie dostarczane do biblioteki. Biblioteka zdefiniowała główne dziedziny, na które ma zapotrzebowanie (np. inżynieria chemiczna, architektura itd.), określiła także bardziej szczegółowo poddziedziny oraz parametry niedziedzinowe (np. język, cena, lista odpowiednich wydawców). Książki były regularnie dostarczane do biblioteki przez dostawcę a praca bibliotekarzy dziedzinowych była zredukowana do obserwowania profili i wprowadzania na bieżąco potrzebnych zmian. Cały proces gromadzenia był oczywiście skorelowany z rocznym planem budżetowym.

Obecnie, podobnie jak w innych nowoczesnych bibliotekach na świecie, w TU Delft Library księgozbiór papierowy nie jest podstawową kolekcją, bowiem od 2003 roku rozpoczęto politykę gromadzenia i udostępniania e-książek, w której ostatnio nastąpiło przesunięcie w kierunku usług sterowanych popytem użytkowników (patron driven). Często mówi się o tym, że czytelnicy nie są dostatecznie wykwalifikowani, aby określać rozwój księgozbioru. Brinkman zauważa jednak, że rozwój kolekcji jest środkiem, który prowadzi do celu, a nie celem samym w sobie, bowiem najważniejszą misją biblioteki jako nowoczesnej instytucji jest oferowanie usług dla klientów¹⁵. Należy dążyć do tego, by w dobie w większości źródeł elektronicznych pozycja wybrana przez czytelnika była natychmiast dostępna.

W modelu opracowanym przez TU Delft Library do OPACA ładowane są tylko te metadane, które są zgodne z zestawem profili (approval plans). W ten sposób dokonywana jest wstępna selekcja książek. Najistotniejsza i najciekawsza jest tu współpraca dwóch dostawców/agregatorów: Blackwell i EBL. Ponieważ wiele książek papierowych nie ma jeszcze wydań elektronicznych, ustalono, że zanim Blackwell prześle do biblioteki papierowe wydanie tytułu zgodnie z zestawem profili (approval plans) musi sprawdzić, czy jest on w wersji elektronicznej w EBL. Jeżeli nie, uczelnia jak zwykle otrzymuje papierową wersję. Jeżeli jest wersja elektroniczna, papierowa wersja nie jest przesyłana do biblioteki. Zamiast tego, Blackwell przesyła wiadomość do EBL, żeby umieścić tytuł na liście PDA. Zestaw tytułów PDA jest widoczny w OPACU i od tej pory zaczyna się w TU Delft Library klasyczny model PDA. Użytkownicy oglądają wybrane przez siebie tytuły w katalogu i przekazują swoje wybory bibliotekarzom, którzy zatwierdzają pozycję e-książki do zakupu. Istota rozwiązania polega tu na ostrożnej selekcji wstępnej oraz wyeliminowaniu duplikatów, którego dokonuje Blackwell. Po-

¹⁵ Ibidem

mimo wielu zalet tego zmodyfikowanego systemu PDA w TU Delft Library napotkano kilka problemów. Na przykład nie każdy wydawca na czas podaje informację do firmy Blackwell o tym, że zamierza wydać wersję elektroniczną książki.

Ponieważ model PDA ma charakter innowacyjny, w TU Delft Library stosuje się także inne sposoby nabywania e-książek. Uczelnia ma subskrypcje na całe kolekcje Safari i Knovel oraz kupuje kompletne pakiety od wydawców takich jak Wiley, Springer i Elsevier. Ponadto trwają próby innego modelu gromadzenia opartego na sterowaniu popytem zwanego Evidence Based Selection (EBS). Ten ostatni sposób organizowania dostępu do e-książek będzie zdobywał prawdopodobnie coraz większe uznanie bibliotekarzy i czytelników zauważa E. Kopyś¹⁶. Jest bardzo ciekawy, ponieważ całe kolekcje książek elektronicznych są udostępniane użytkownikom za niewielką opłatą przez cały rok. Po roku kupuje się tylko te książki, które są najbardziej wykorzystywane dopłacając odpowiednią kwotę. Książki nieużywane wycofuje się. Można ten model porównać do wydłużonego okresu testowego kolekcji, po którym sporządza się statystyki wykorzystania poszczególnych pozycji. Stosowane zazwyczaj krótkie miesięczne lub dwumiesięczne okresy testowe nowych serwisów e-książek wydają się zbyt krótkie i mało miarodajne, trudno bowiem, żeby wszyscy zainteresowani użytkownicy w ciągu tak krótkiego okresu próby mogli skorzystać z bazy i ją właściwie ocenić.

Innym przykładem wdrażania systemu PDA może być licząca ok. 24 tys. studentów amerykańska uczelnia Grand Valley State University w stanie Michigan¹⁷. Uczelnia podpisała umowę z EBL w 2009 r. i wprowadziła następujący model biznesowy PDA:

- na początku biblioteka wpłaciła jednorazową kwotę kilku tysięcy dolarów za korzystanie z platformy
- użytkownicy mogą przeszukiwać 50 tys. e-książek w pełnych tekstach w EBL
- jeżeli użytkownik spędza mniej niż 5 minut w jednej książce biblioteka nic nie płaci
- jeżeli użytkownik spędza więcej niż 5 minut w jednej książce, uruchamia się jednodniowe wypożyczenie i EBL obciąża bibliotekę kosztem wynoszącym 10-20% ceny książki. Pięciodniowe wypożyczenie uruchamia automatyczny zakup całej książki i od tego momentu czytelnicy mogą korzystać z książki bez dodatkowych opłat. Jeżeli korzystanie przekroczy 320 dni w roku uruchamia się zakup drugiego egzemplarza.

Obliczono, że zakup wszystkich 50 tys. tytułów w EBL kosztowałby uczelnię trzy miliony dolarów. Zakupienie wszystkich 6239 tytułów, do których zajrzeli użytkownicy w 2009 r. kosztowałoby bibliotekę 550 tys. dolarów. Jednak tylko 343 tytuły były

¹⁶ Op. cit.: Elżbieta Kopyś: Zakup sterowany popytem (Patron Driven Acquisition) jako model nabywania przez biblioteki książek elektronicznych na miarę XXI wieku

¹⁷ Steve Kowlich: P.D.A. in the Library. W: Inside Higher Ed; October, 2011; [dostęp 20 VIII 2014]; <https://www.insidehighered.com/news/2011/10/28/e-book-acquisition-based-use-and-demand-could-save-libraries-thousands>

używane na tyle intensywnie, że pociągnęły za sobą automatyczny zakup. Biblioteka zapłaciła tylko 69 tys. dolarów. W 2010 r. uczelnia potroiła liczbę książek, które czytelnicy mogą przeglądać. Ciekawe, że statystyki przeglądania rosły, podczas gdy liczba książek zakupionych pozostawała na takim samym poziomie. W Grand Valley State University porównano koszty 10 tys. książek z fizyki wybranych i zakupionych przez selekjonerów-bibliotekarzy z tymi, które zostały zakupione, ponieważ były używane. Prawdopodobnie połowa z tych 10 tys. nie będzie nigdy używana przez czytelników. Jednak istnieją obawy, czy zbudowana tylko przez użytkowników kolekcja nie będzie miała charakteru zbyt „populistycznego”, zastanawia się Kolowich¹⁸.

Swoimi ciekawymi doświadczeniami z PDA dzielą się także trzy brytyjskie uczelnie¹⁹. Są to: University of Northampton, Nottingham Trent University (NTU) oraz University of Lincoln. Biblioteka University of Northampton odpowiedziała na zapotrzebowanie użytkowników udostępniania większej liczby książek wyrażone w ankiecie National Student Survey. PDA jest dynamicznym narzędziem, które daje studentom możliwość korzystania ze znacznie szerszej oferty e-książek, dając im jednocześnie możliwość partnerskiego uczestniczenia w budowaniu kolekcji. Dlatego rozpoczynając eksperyment z nowym modelem organizowania dostępu do e-książek pytanie nie brzmi: dlaczego PDA, lecz dlaczego nie PDA? Podjęto decyzję o dalszym korzystaniu z usług Dawson Books poprzez platformę Dawsonera, ponieważ właśnie ten dostawca przez wiele lat dostarczał bibliotece e-książki i wybór ten wydawał się dość oczywisty. Ponadto użytkownicy nie musieli przyzwyczajać się do nowego interfejsu platformy. Ustalono, że powyżej kwoty 50 funtów zakup musi być zatwierdzony przez bibliotekarza. Wśród problemów, które pojawiły się na początku można wymienić techniczne trudności podczas ładowania rekordów PDA do katalogu, ponieważ ich duża liczba spowodowała zawieszanie się systemu katalogowego. Nie przeprowadzono też specjalnej promocji eksperymentu na uczelni, ponieważ obawiano się, że aktywne działania marketingowe spowodują zbyt szybkie wyczerpanie środków budżetowych. Kłopotliwe także okazało się nałożenie na wiele książek restrykcji przez wydawców, nie pozwalających użytkownikom na dostęp do pełnych treści. Takie pozycje powodowały zamieszczenie w katalogu i były frustrujące dla użytkowników.

W Nottingham Trent University rozpoczęto eksperyment PDA w odpowiedzi na zapotrzebowanie czytelników niezadowolonych z dostarczanego dostępu do e-książek i skarżących się na niewystarczającą kolekcję najbardziej potrzebnych tytułów. Jako dostawcę wybrano Coutts/MyiLibrary, ponieważ już wcześniej współpracowano z tą firmą i wypracowano już w przeszłości różne narzędzia ułatwiające korzystanie z plat-

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Lys Ann Reiners: Patron-driven acquisition: the experience of three university libraries. W: Library Experience; iss.55 2012; [dostęp 20 VIII 2014]; <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/11.pdf>

formy. Podczas wdrażania PDA w bibliotece pojawił się szybki brak środków finansowych przeznaczonych na zakupy, ponieważ progi uruchamiające automatyczny zakup były za niskie.

University of Lincoln wdrożyło test PDA także jako odpowiedź na życzenie użytkowników poszerzenia bibliotecznej oferty e-książek. Wybrano platformę Dawson, która pozwalała na pierwsze pięciominutowe darmowe przeglądanie książki z opcją automatycznego zakupu pozycji, jeżeli użytkownik chce czytać dalej. Z powodów ograniczeń budżetowych zdecydowano, że gdy użytkownik chce po pięciu minutach dalej kontynuować czytanie e-książki musi to zgłosić bibliotekarzowi, który dokonuje zakupu w jego imieniu. Zrezygnowano z opcji automatycznego zakupu. W University of Lincoln Library także na początku wystąpił problem z załadowaniem rekordów MARC do katalogu bibliotecznego.

Doświadczenia powyższych trzech brytyjskich uczelni pokazały, że PDA jest bardzo popularnym modelem wśród studentów. Jednakże oczywista staje się konieczność wypracowania z dostawcami modeli zakupów właściwych dla potrzeb konkretnej instytucji, po to, by otrzymać dobrą jakość za niemałą cenę.

W liczącym aż 447 tys. studentów i około 45 tys. pracowników²⁰ amerykańskim uniwersytecie stanowym California State University (CSU) w stanie Kalifornia podjęto decyzję o znaczącym zwiększeniu dostępu do e-książek²¹. Powołano zespół odpowiedzialny za rozwój kolekcji Collection Development Team, aby opracować odpowiednią dokumentację przyszłych działań. Zespół ten rozpoznał i zorganizował dostępy testowe do kilku dostawców e-książek. Ostatecznie wybrano EBL z kilku powodów, m.in. zawartości merytorycznej pakietu. Pierwszym etapem było zbudowanie profili. Wyłączono te dziedziny, które były w subskrypcjach konsorcjów (m.in. computer science, engineering i inne) oraz oczywiście te dziedziny, w których uczelnia nie specjalizuje się. Profil składał się z 20 kategorii EBL. Następnie zweryfikowano listę wydawców. Ustalono także limit cenowy kupowanej książki wynoszący 250 dolarów, wyłączono publikacje sprzed 2008 r. oraz nieangielskojęzyczne. Następnym etapem było podjęcie decyzji o tym, ile krótkoterminowych wypożyczeń (short term loans–STL) uruchamia autozakup. Ostatecznie zdecydowano, że cztery. Ustalono także, że czas jednego STL to jedna doba i trzeba za takie krótkoterminowe wypożyczenie zapłacić ok. 5%-10% ceny książki (u różnych wydawców ceny kształtują się różnie). Każde wypożyczenie STL droższe niż 25 dolarów musi być zaakceptowane przez bibliotekarza. Po prawie rocznym okresie wdrażania i testowania systemu PDA w California State University

²⁰ <http://www.calstate.edu/>

²¹ William Breitbach, Joy E. Lambert: Patron-Driven Ebook Acquisition. *Computers in Libraries*. V. 31 no 6 str. 16-20, Jul-Aug 2011 [dostęp 20 VIII 2014] https://www.google.pl/search?q=Breitbach%2C+Lambert%3A+Patron-Driven+Ebook+Acquisition.+Computer+in+Libraries&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:pl:official&client=firefox-a&channel=fflb&gfe_rd=cr&ei=0HQIVKHLDCqKOvO2gJAB

postanowiono, że rozwój kolekcji będzie kontynuowany także w taki właśnie sposób. Breitbach i Lambert²² zauważają, że wartość kolekcji oferowanej czytelnikom znacznie wzrosła, ponieważ dodaje się tysiące rekordów do lokalnego katalogu przy minimalnych kosztach i użytkownicy wybierają tylko te pozycje, które są im potrzebne.

IV. Czy na pewno PDA?

Wśród wątpliwości na temat nowego systemu PDA pojawia się pytanie: czy do tej pory budowanie kolekcji nie było właśnie odpowiedzią na oczekiwania użytkowników²³? Przecież bibliotekarze zawsze dążyli do rozpoznania potrzeb czytelników i brali je pod uwagę podczas selekcji materiałów do kolekcji. Problemem jest, że niemożliwe jest kupowanie wszystkich książek z jednej dziedziny np. na temat fizyki jądrowej. Możliwe jest kupowanie tylko konkretnych tytułów na temat fizyki jądrowej i bibliotekarze dziedzinowi nie są w stanie przewidzieć, które dokładnie tytuły będą czytane przez użytkowników. Podkreśla się często, że celem kolekcji nie jest budowanie takiej kolekcji, która jest celem samym w sobie.

Należy podkreślić, że w polskich bibliotekach, także w CWINT na Politechnice Wrocławskiej gromadzenie literatury nie opiera się na systemie bibliotekarzy dziedzinowych²⁴. Najbardziej popularne w Polsce rozwiązanie polega na współpracy jednostki zajmującej się gromadzeniem z konsultantami na wydziałach, to jest pracownikami naukowymi specjalizującymi się w konkretnej dziedzinie oraz pracownikami tych bibliotek. Zatem właściwie system gromadzenia literatury w wersji papierowej zawsze był sterowany popytem, bowiem to właśnie użytkownicy wskazywali wybory do zakupu. Jednakże organizowanie dostępu do e-książek, podobnie jak w bibliotekach zachodnich, wymaga wypracowania najbardziej optymalnych i nowych modeli biznesowych zakupu tych serwisów.

Ciekawe wydaje się stwierdzenie, że PDA nie jest sposobem na oszczędzanie pieniędzy²⁵. Jest natomiast sposobem na to, by wydawać pieniądze dokładnie na to, czego chcą użytkownicy. Rick Anderson zauważa także, że obecnie wydawcy wymuszają na bibliotekarzach zakupy wielkich ilości książek i artykułów zawartych w pakietach, ponieważ jest to jedyny sposób na uzyskanie dostępu do treści potrzebnych²⁶. Zatem PDA

²² Ibidem

²³ Rick Anderson: What Patron-Driven Acquisition (PDA) Does and Doesn't Mean: An FAQ; [dostęp 20 VIII 2014] <http://scholarlykitchen.sspnet.org/2011/05/31/what-patron-driven-acquisition-pda-does-and-doesnt-mean-an-faq/>

²⁴ Urszula Wojtasik: Rola specjalistów dziedzinowych w rozwoju księgozbioru w polskich bibliotekach akademickich (na podstawie wyników ankiety). W: Materiały z seminarium, Toruń, 26-27 X 2000. Toruń. Wydawn. UMK 2001. s. 135-139. [dostęp 4 IX 2014] <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib18/wojtasik.html>

²⁵ Op. cit.: Rick Anderson: What Patron-Driven Acquisition (PDA) Does and Doesn't Mean: An FAQ

²⁶ Ibidem

byłoby sposobem na rozwiązanie tego kłopotliwego problemu. Często także pojawia się wątpliwość, że chociaż czytelnik otrzymuje natychmiastowy dostęp do wyszukiwanej przez siebie informacji, stosowanie modelu PDA może prowadzić do tworzenia źle wyważonych i przypadkowych zbiorów. Dlatego też nie można pominąć w tym nowym systemie roli fachowców-bibliotekarzy, którzy powinni sterować procesem doboru literatury i sprawdzać, czy tytuły wskazane przez czytelników spełniają potrzeby informacyjne uczelni.²⁷

V. Wnioski

Doświadczenia CWINT oraz wnioski użytkowników na temat bazy Safari, w której to właśnie czytelnik wybiera pozycje do e-kolekcji wydają się wskazywać kierunek, w jakim powinny rozwijać się modele biznesowe organizacji dostępu do książek elektronicznych. Przedstawione w artykule zalety nowego systemu PDA, który był testowany i wdrażany w wielu instytucjach na świecie także pokazują, że jest to rozwiązanie korzystne dla bibliotek i użytkowników. Jednak należy mieć na uwadze wieloletnią strategię budowania kolekcji i dlatego rola bibliotekarzy w dokonywaniu ostatecznych wyborów pozycji do zakupu staje się konieczna, przynajmniej na etapie testowania i wdrażania nowych systemów zakupu, takich jak PDA czy EBS. Należy też oczekiwać, że zawartość oferowanych na rynku elektronicznych baz książkowych będzie bardziej adekwatna do potrzeb uczelni, ponieważ często obecnie stanowi niewielki jej ułamek. Dlatego też nie mogą być to na razie jedyne systemy zakupu, tylko jako funkcjonujące równoległe z innymi rozwiązaniami.

²⁷ William H. Walters: Patron-Driven Acquisition and the Educational Mission of the Academic Library. W: *Library Resources & Technical Services*; July 2012 vol. 56 Issue 3 p. 199-213